

۱) برای شناخت صفات خداوند به چه منابعی نیاز داریم؟
۲) چرا امکان شناخت کامل خداوند توسط انسان ها وجود ندارد؟ می فرماید؟

راه های شناخت صفات خداوند

یکی از موضوعاتی که همیشه ذهن انسان را به خود مشغول کرده است، یافتن راهی برای شناخت هرچه بهتر خالق و آفریدگار هستی است. بشر همواره به دنبال یافتن پاسخ این پرسش بوده است که خدایی که او و هستی را خلق کرده، و قرار است روزی به سوی او بازگردد، چگونه خدایی است؟ چه ویژگی هایی دارد؟ آیا او به همه چیز عالم است؟ او قادر به انجام دادن چه کارهایی است؟ او با بندگان خود چگونه رفتار می کند؟

یافتن پاسخ این پرسش ها، نیازمند دستیابی انسان به منبعی است که اطلاعاتی دقیق و حقیقی در اختیار او بگذارد تا با تکیه بر آن بتواند به شناختی صحیح و به دور از اشتباه و خطا درباره خداوند، دست یابد.

البته ما انسان ها به دلیل توانایی های محدود خود، امکان شناخت کامل خدای نامحدود را نداریم. به همین دلیل رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ^۱

آن چنان که شایسته معرفت توست، تو را نشناختیم.

ما به قدر توان و درک خود، می توانیم به شناختی محدود از خداوند، دست یابیم؛ در این درس با دو راه که به ما در شناخت هرچه بیشتر خداوند کمک می کند، آشنا می شویم:

۴) راه های شناخت صفات خداوند را نام ببرید و آنها را توضیح دهید؟

۱- تفکر در کتاب اسمانی

۴) بهترین راه برای شناخت صفات خداوند، مراجعه به سخن خود اوست. توصیف خداوند از خود، توصیفی دقیق و بی نقص است که می تواند ما را در شناخت صحیح او، یاری دهد. با مراجعه به قرآن که سخن خداوند است، با آیات زیادی روبه رو می شویم که هر کدام به بیان بخشی از ویژگی ها و صفات خداوند می پردازد؛ قرآن کریم به ما می آموزد:

خداوند بر همه چیز آگاه است؛ او از آنچه در قلب ما می گذرد^۲، از آنچه چشم های ما می بیند^۳، و آنچه در گوش دیگران نجوا می کنیم، آگاه است^۴؛ او حتی از فرو افتادن برگ درختی در گوشه ای از

۳- سورة غافر، آیه ۱۹.

۲- سورة احزاب، آیه ۵۱.

۱- بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۲۳.

۴- سورة توبه، آیه ۷۸.

۵) با توجه به آیه انه يعلم الجهر و ما يخفى که خداوند از آشکار و

نهانی را میداند مثال بزنید؟

جهان نیز با خبر است؛ خلاصه اینکه هیچ چیز آشکار یا پنهانی نیست مگر آنکه خدا به آن علم دارد:

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَ مَا يَخْفَى^۲

او هر آشکار و نهانی را می داند.

خداوند مهربان است و مهربانی او همه چیز و همه کس را در بر گرفته است.^۳ او آن قدر مهربان

است که مهرورزی بر بندگان را بر خود واجب کرده^۴ و خود را دوستدار، آنا؛ نامیده است:

(6) آیه ای از قرآن را بنویسید که در مورد دوست داشتن و مهر

ورزی خداوند نسبت به بندگانش است؟

وَ هُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ^۵

و بسیار آمرزنده و دوستدار بندگانش است.*

(7) آیا خداوند مجازات کننده میباشد؟

با وجود این (او مجازات کننده نیز است و کسانی را که به مبارزه با حق برمی خیزند و از گناه و

سرکشی دست بر نمی دارند، از رحمت خویش محروم و به عذابی دردناک گرفتار می کند):

وَ مَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ^۶

و هر که با خدا دشمنی کند بداند که خداوند به سختی عقوبت می کند.

(8) آیا خداوند به بندگان خود ظلم می کند؟

او به بندگانش ظلم نمی کند؛ بلکه انسان ها با گناهان و خطاهایشان به خود ظلم می کنند و خود را

در مسیر گرفتاری و هلاکت قرار می دهند:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ^۷

خداوند به مردم هیچ ستمی نمی کند بلکه این مردمنند که به خود ستم می کنند.

۳- سورة اعراف، آیه ۱۵۶.

۲- سورة اعلی، آیه ۷.

۱- سورة انعام، آیه ۵۹.

۶- سورة حشر، آیه ۴.

۵- سورة بروج، آیه ۱۴.

۴- سورة انعام، آیه ۱۲.

* آیه با ترجمه حفظ شود.

۷- سورة یونس، آیه ۴۴.

۹) خداوند چه کسانی را با آغوش باز می پذیرد؟

۱۰) علت وضع قوانین و احکام الهی چیست؟

البته خداوند کسانی را که از گناه خویش پشیمان شوند و توبه کنند، با آغوش باز می پذیرد؛ چرا که او خود را خدای «بسیار توبه پذیر» معرفی می کند^۲ و توبه کنندگان را دوست می دارد.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ^۲

همانا خداوند توبه کنندگان را دوست دارد.

۱۱

خداوند با احکام و قوانینش نمی خواهد بر بندگانش سخت بگیرد؛ بلکه برای هدایت انسان و راهنمایی او به سمت سعادت و خوشبختی و جلوگیری از گمراهی او این قوانین را قرار داده است.

مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ^۳

خداوند نمی خواهد [با احکامش] شما را در سختی و مشقت قرار دهد، بلکه می خواهد شما را [از آلودگی ها] پاک کند و نعمتش را بر شما تمام نماید، تا شکر او را به جای آورید.

و سرانجام اینکه خداوند خود را در قرآن بهترین روزی دهنده^۵، بهترین یاری کننده^۶ و بهترین

سرپرست^۷ معرفی می کند. ۱۱

۱۱) خداوند خود را در قرآن چگونه معرفی می کند؟

با همفکری هم گروهی های خود بگویند چه صفتی از صفات خداوند در قرآن کریم بیشتر تکرار شده است؟ به نظر شما چرا؟

۳- سوره بقره، آیه ۲۲۲.
۶- سوره آل عمران، آیه ۱۵۰.

۲- سوره بقره، آیه ۱۶۰.
۵- سوره جمعه، آیه ۱۱.

۱- سوره نساء، آیه ۲۷.
۴- سوره مائده، آیه ۶.
۷- سوره انفال، آیه ۴۰.

حضرت علی علیه السلام در خطبه ۹۱ نهج البلاغه در توصیف خداوند می فرماید :

«... خداوند از اندرون لانه‌های تابستانی مورچگان و خانه‌های زمستانی حشرات، از آهنگ اندوهبار زنان غم‌دیده و صدای آهسته قدم‌ها آگاهی دارد. خدای سبحان از جایگاه پرورش میوه در درون پرده‌های شکوفه و از مخفیگاه حیوانات وحشی در دل غارها و کوه‌ها و اعماق دره‌ها، از نهانگاه پشه‌ها بین ساقه‌ها و پوست درختان و از محل پیوستگی برگ‌ها به شاخسارها آگاه است.

خدا از آنچه پرده ابر را به وجود می آورد و به هم می‌پیوندد و از قطرات بارانی که از ابرهای متراکم می‌بارد و از آنچه گردبادها از روی زمین بر می‌دارند و باران‌ها با سیلاب آن را فرو می‌نشانند و نابود می‌کنند، از ریشه گیاهان زمین که میان انبوه شن و ماسه پنهان شده است، از لانه پرندگانی که در قله‌های بلند کوه‌ها جای گرفته‌اند و از نغمه مرغان در آشیانه‌های تاریک، از مرواریدهایی که در دل صدف‌ها پنهان است، و امواج دریاهایی که آنها را در دامن خویش پروراندند، آگاهی دارد. این همه آگاهی هیچ‌گونه زحمت و دشواری برای او ندارد و برای نگهداری این همه مخلوقات رنگارنگ که پدیدآورده است، دچار نگرانی نمی‌شود و در تدبیر امور مخلوقات، سستی و ملالی در او راه نمی‌یابد. . . .

خدایا تو سزاوار زیباترین توصیف‌هایی و درخور آنی که فراوان ستایشت کنند. اگر تو را آرزو کنند بهترین آرزویی و اگر به تو امید بندند بهترین امیدی.»

۴

۲- تفکر در کتاب خلقت

راه دیگر شناختن صفات خداوند، تفکر در کتاب خلقت است (یعنی از طریق آثار و نشانه‌های

او که در سراسر جهان آفرینش متجلی است، به ویژگی‌های او بی‌بیریم؛ همان‌گونه که با دیدن نوشته‌ای

علاوه بر بی‌بردن به وجود نویسنده، به میزان علم و دانایی و نوع افکار و اندیشه‌هایش پی می‌بریم، یا

همان‌گونه که با دیدن ساختمانی، از وجود سازنده و میزان مهارت و توانایی وی باخبر می‌شویم، با تفکر

در جهان خلقت نیز می‌توانیم علاوه بر بی‌بردن به وجود خالق بی‌همتا با برخی از ویژگی‌ها و صفات او

نیز آشنا شویم.

تنها کافی است به تفکر در عالم بنشینیم؛ آنگاه این جهان را همچون جاده‌ای رهنمون به سوی

او خواهیم یافت. زیبایی‌های عالم، جلوه‌ای از زیبایی او، خوبی‌های آن، روایتگر نیکی او و عظمت‌های

آن، پرتوی از قدرت و بزرگی اوست. گویی تمام اجزای عالم از او سخن می‌گویند.

12) این بیت شعر به کدام یک از راههای شناخت خدا ارتباط

دارد؟ **تفکر در خلقت**

برک درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقش دفتر می است معرفت کردگار

البته به هر میزان که علم و دانش ما افزایش می یابد، بیشتر از گذشته آثار علم و قدرت خداوند را در جهان درمی یابیم و در برابر این همه عظمت، به شگفتی می آییم؛ آن چنان که عقل و اندیشه دانشمندان نیز در برابر این همه شگفتی، به حیرت می آید.

آلبرت اینشتین^۲، فیزیکدان نامی معاصر، درباره مواجهه انسان با شگفتی های بی پایان طبیعت می گوید: «ما انسان ها همچون طفلی خردسال هستیم که وارد کتابخانه ای بزرگ می شود که همه دیوارهای آن از زمین تا سقف با کتاب هایی به زبان های گوناگون پوشیده شده است. کودک می داند که باید کسی آن کتاب ها را نوشته باشد... کودک طرحتی مشخص در ترتیب کتاب ها می بیند؛ نظمی اسرارآمیز که او آن را درک نمی کند؛ ولی می تواند با حسی مبهم حدس بزند. به نظر من وضعیت این کودک همانند وضعیت عقل انسان در برابر خداست...»^۳.

۲- Albert Einstein

۱- سعدی

۳- فیزیکدانان غربی و مسئله خدا باوری، مهدی گلشنی، صص ۴۶ و ۴۷.

14) چه صفاتی را نمی توان به خداوند نسبت داد؟

15) وقتی میگوییم الحمدلله یعنی چه؟

یک پرسش

16) وقتی می گوییم سبحان الله یعنی چه؟

اگر مخلوقات و موجودات جهان، آیات و نشانه‌های الهی اند و از طریق آنها می توان به صفات خالقشان پی برد، آیا می توان هر صفتی را که در مخلوقات می بینیم، به خداوند متعال نسبت دهیم؟ برای مثال، آیا می توان خداوند را دارای جسم و محدود به زمان و مکان دانست؟ هر خوبی و کمالی که مخلوقات دارند، از خالق دریافت کرده اند و کسی می تواند کمال و خوبی را به دیگری دهد که خود نیز آن را دارا باشد. بنابراین **خداوند سرچشمه همه خوبی ها و کمالات است.**

۱۳) اما صفاتی که از مخلوق بودن و محدود بودن موجودات سرچشمه می گیرد، مثل جهل، ظلم، ضعف و جسمانی بودن، که همه نوعی نقص و کاستی است، در خدای متعال نیست؛ زیرا خداوند مخلوق و محدود نیست. به عبارت دیگر با توجه به اینکه خداوند کامل و بی نقص است، نمی تواند دارای چنین صفاتی باشد. به عنوان نمونه این گونه نیست که خداوند همچون ما اگر در این مکان حضور داشته باشد، از مکان دیگر بی خبر باشد؛ یعنی خدا مثل اجسام محدود به یک مکان خاص نیست.

با همفکری اعضای گروه خود، برخی از صفاتی را که ویژه ما مخلوقات است و نمی توان آنها را به خدا نسبت داد، بیان کنید.

حمد و تسبیح

شما با ذکرهای زیر به خوبی آشنایی؛ زیرا در هر نماز آنها را تکرار می کنید:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

آیا می دانید معنی این ذکرها چیست؟

«حمد» به معنای «ستایش» است. وقتی می گوییم «الحمد لله»، می خواهیم بگوییم که «هر ستایش برای خداست» کسی و چیزی قابل ستایش است که کمالات و زیبایی هایی در او باشد. می دانیم که همه زیبایی ها و خوبی های جهان از خداست. پس ستایش حقیقی و حمد واقعی از آن اوست.

«تسبیح» به معنای «پاک و منزّه دانستن» است. وقتی می گوییم «سبحان الله»، می خواهیم بگوییم

«خداوند از هر نقص و عیبی، منزّه است» یعنی آن نقص هایی که در سایر موجودات است، در او نیست و او خدایی کامل و بی نقص است.

۱- راه‌های شناخت صفات خداوند را نام ببرید و درباره هر کدام به اختصار توضیح دهید. ص ۱۵ و ۱۲

۲- حمد و تسبیح خداوند به چه معناست؟ ص ۱۷

پیشنهاد

۱- با مراجعه به آیات ۵۸ تا ۶۵ سوره حج و آیات ۲۵ تا ۳۰ سوره شوری، آیاتی را که در آن به شناخت خدا اشاره شده، یادداشت و آنها را با خطی زیبا بنویسید و در کلاس نصب کنید.

۲- از دعاهای بسیار زیبا که به حمد و تسبیح خداوند پرداخته است، دعای جوشن کبیر و دعای روز عرفه است. با مراجعه به آنها برخی از صفات خدا را که در این دعاها ذکر شده است، استخراج کنید و در کلاس ارائه دهید.